

Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"
включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)
www.dy.nayka.com.ua | № 3 2018 р.

УДК 351:502.33:330.3(477)

З. М. Бурик,
к. держ. упр., ст. викл. кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування,
ЛРІДУ НАДУ при Президентові України, м. Львів

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Z. M. Buryk,
Candidate of Sciences in Public Administration,
Senior Lecturer of the Department of Regional Administration and Local Self-Government of the
Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine, Lviv

The state of scientific development of the problem of state regulation of sustainable development

У науковій статті досліджено різні підходи науковців до розуміння сталого розвитку та його особливостей. Узагальнено теоретичні напрацювання за напрямками: теоретичні та загальні аспекти сталого розвитку; сталий розвиток регіонів та територіальних громад, механізми забезпечення сталого розвитку; державне управління та регулювання сталого розвитку. Проаналізовано виникнення концепції сталого розвитку та її ототожнення зі станом економічної рівноваги в суспільстві, що дасть поштовх до розв'язання екологічних проблем. Досліджено підходи досягнення сталого розвитку через розвиток територій (регіонів та міст) та урбанізацію; державно-приватне партнерство; екологічну складову та екологічну безпеку, як основу теорії сталого розвитку; якість життя, як основну цінність, яку необхідно досягнути у процесі сталого розвитку; раннє розуміння теорії сталого розвитку, як загальноприродничої теорії. Проаналізовано підхід до розуміння сталого розвитку через екологічне управління еколого-економічними системами. Окрему увагу приділено історичному становленню концепції сталого розвитку у різних наукових поглядах.

The scientific article explores the different approaches of scientists to understanding sustainable development and its features. General theoretical work in the directions: theoretical and general aspects of sustainable development; sustainable development of regions and territorial communities, mechanisms for ensuring sustainable development; public administration and sustainable development regulation. The emergence of the concept of sustainable development and its identification with the state of economic equilibrium in society, which will give an impetus to the solution of environmental problems, is analyzed. The approaches to achieving sustainable development through the development of territories (regions and cities) and urbanization are explored; public-private partnership; ecological component and ecological safety as the basis of the

theory of sustainable development; quality of life as the main value to be achieved in the process of sustainable development; Early understanding of the theory of sustainable development, as a natural phenomenon. An approach to the understanding of sustainable development through ecological management of ecological-economic systems is analyzed. Particular attention is paid to the historical development of the concept of sustainable development in various scientific perspectives.

Ключові слова : сталий розвиток, теорія концепція, підхід, науковці, дослідження.

Key words : sustainable development, theory concept, approach, scholars, research.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими завданнями. Питання сталого розвитку стали актуальними у минулому столітті, коли виникли проблеми із забрудненням навколишнього середовища, нерациональним використанням природних ресурсів, недостатньою якістю життя населення та бідністю у окремих регіонах світу. Відповідно, у теоріях сталого розвитку науковцями було досліджено та зроблено акценти на різних аспектах життя суспільства. Усі ці теорії вимагають ґрунтовних досліджень, для того, щоб узагальнити та зрозуміти суть сталого розвитку, як явища.

Останні дослідження та публікації, на які спирається автор, виділення невіршених частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Питаннями сталого розвитку займалися відомі зарубіжні та вітчизняні науковці. Зокрема: Донелла Н. Медоус (Donella H. Meadows), Денніс Л. Медоус (Dennis L. Meadows), Вільям В. Беренс III (William W. Behrens), Г. Дейлі (H. E. Daly), М. Кітінг (M. Keating), С. Лазаріні (S. Lazzarini), А. Родріґез-Поуз (A. Rodríguez-Pose), М. Сторпер (M. Storper), Л. Хьюдж (L. Hooghe), та вітчизняних: Аксьонов Г., Бистряков І., Білорус О., Борщук Є., Буркинський Б., Вернадський В., Власюк В., Гесць В., Герасимчук З., Гріджук І., Данилишин Б., Демченко Н., Загорський В., Запорожан В., Згуровський М, Кравців В., Лакуша Н., Осауленко О., Маслак О., Мельник Л., Надолішній П., Щербатих О. та ін.

Формулювання цілей статті. Основною метою наукової статті – є аналіз та узагальнення підходів науковців щодо розуміння проблеми сталого розвитку.

Основний текст. У світовому масштабі початок розуміння міжнародної спільноти необхідності забезпечення сталого розвитку на основі імплементації концепцій, планів та проектів міжнародних організацій із забезпечення сталих позитивних змін, передовсім, у навколишньому середовищі (один із перших підходів до визначення поняття «сталий розвиток») до державної політики та регулюючої діяльності ототожнюється з прийняттям перших міжнародних нормативно-правових документів, які мали поки що, переважно, рекомендаційний характер, керівником Комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку (WCED), норвезьким видатним політичним і громадським діячем того часу (вісімдесяти – дев'яності роки минулого сторіччя) – Гру Харлем Брундтланд (Gro Harlem Brundtland), яка здійснила величезний внесок у просування концепції сталого розвитку і в міжнародне співробітництво з метою його досягнення. Основна ідея забезпечення стану сталого розвитку у всьому світі, сформульована Комісією, полягає у застосуванні підходу державного управління, головним завданням якого має стати забезпечення певного балансу між поколіннями.

Даний підхід розвинуто в рамках досліджень авторів книги «Межі зростання» Донеллі Н. Медоус (Donella H. Meadows), Денніс Л. Медоуса (Dennis L. Meadows), Жорден Рандерса (Jorgen Randers), Вільяма В. Беренса III (William W. Behrens), виданої на замовлення Римського клубу, які ототожнювали регулюючу політику держави в сфері сталого розвитку як досягнення стану економічної рівноваги в макроекономічних масштабах («стійкий стан економіки»), який, своєю чергою, на думку вчених, є певною альтернативою з вирішення глобальних екологічних проблем.

Неабияку значимість регулюючої діяльності держави у сфері сталого розвитку підкреслив Т. Р. Мальтус (T.R. Malthus) в «Есе про закон народонаселення» [8].

Основоположцем галузі науки про сталий розвиток доречно також вважати Г. Дейлі (H. E. Daly) (монографія «Поza зростанням: економічна теорія сталого розвитку»), який виокремив саме поняття «сталий розвиток» з науки про навколишнє середовище та окреслив сферу його застосування в науці про державне управління в глобальному вимірі.

Істотний внесок у становлення сталого розвитку як окремої галузі науки також внесли західноєвропейські вчені періоду кінця XIX – середини XX століття (М. Кітінг (M. Keating), С. Лазаріні (S. Lazzarini), А. Родріґез-Поуз (A. Rodríguez-Pose), М. Сторпер (M. Storper), Л. Хьюдж (L. Hooghe), О. Сольвелл (Ö. Sölvell)). Консолідує праці даних науковців фокусування на проблематиці, пов'язаній з розвитком територій (регіонів та міст). Сучасний погляд на розвиток науки зі сталого розвитку заснований, перш за все, на вдосконаленні механізмів державно-приватного партнерства, що пов'язано з поглибленням впливу великих

міжнародних корпорацій та транснаціональних структур на економічні, соціальні, політичні та культурні процеси в суспільстві у всьому світі. Серед дослідників у цій сфері слід виокремити роботи М. Дарнтон (Darnton M. «Sustainable Development: A Review of International Literature»), Дж. Робінсона (Robinson J. «Squaring the circle? Some thoughts on the idea of sustainable development. Ecological Economics»), Дж. Егейман (Agyeman J. «Sustainable communities and the challenge of environmental justice»), Н. Вірзби (Wirzba N. The paradise of God: Renewing religion in an ecological age. New York: Columbia University Press) та ін.

Основні ідеї сталого розвитку в українській науці належать видатному вченому, академіку, першому президентові Академії наук України, мислителю, громадському діячеві зі світовим ім'ям В. Вернадському. Так, за результатами присвячених 150-тій річниці від дня народження В. Вернадського та опублікованих в серії книжок [1, 6] досліджень істориків І. О. Козікова, І. І. Мочалова, В. І. Онопрієнко, Г. П. Аксьонова, а також професора, доктора медичних наук В. М. Запорожана, можна стверджувати, що сфера наукових інтересів вченого охоплювала діапазон загальноприродничих наук: від мінералогії та кристалографії, біогеохімії до вчення про живу речовину. Він створив учення про біосферу та її еволюцію, про перехід біосфери в ноосферу – взаємовідносини природи та суспільства, внутрішню єдність людства та Космосу. У 90-х рр. XX ст. в Європі та Америці чотири рази перевидавалася знаменита книжка академіка В. Вернадського «Біосфера». Його ідеї використовувалися у конструюванні закритих екосистем у космічних польотах та у грандіозному проекті зі створення штучної біосфери у США [6].

Дослідженню актуальних проблем, теоретичних та практичних основ державного регулювання сталого розвитку присвячені наукові праці іноземних та українських вчених. Загалом, дану проблематику доцільно розподілити на декілька основних напрямів – теоретичні та загальні аспекти сталого розвитку, сталий розвиток регіонів і територіальних громад, публічне управління сталим розвитком (рис. 1).

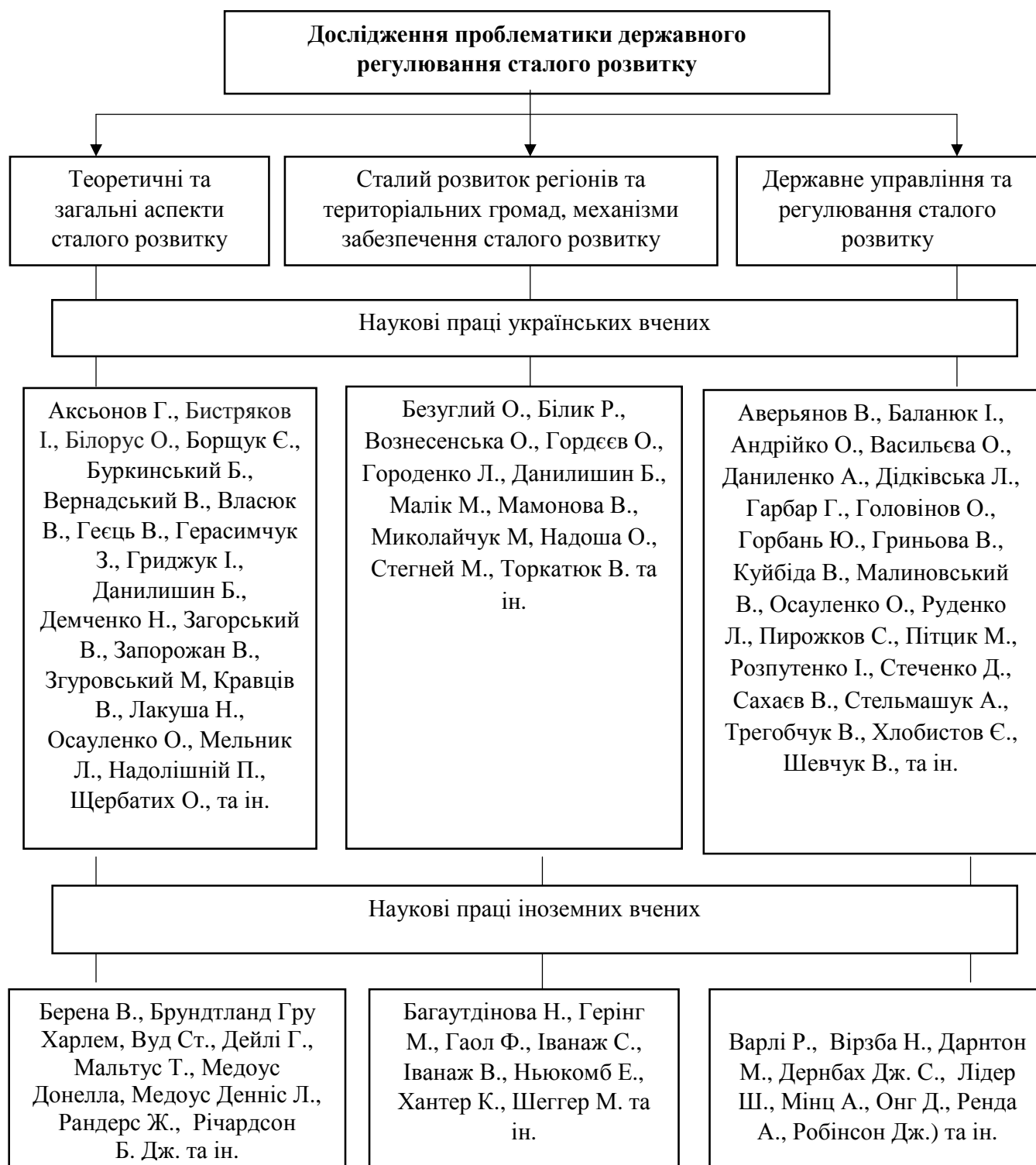

Рис. 1. Структура наукової проблематики державного регулювання сталого розвитку, розподілена за напрямками досліджень українських та іноземних вчених

О. Г. Осауленко, у дисертаційному дослідженні «Моделювання та управління сталим соціально-економічним розвитком» [7], обґрунтовує тезу про те, що *державне управління повинно передбачати використання системи регуляторів, які охоплювали б усі аспекти сталого соціально-економічного розвитку* –

економіку, соціальну сферу, екологію тощо, і параметри яких визначалися б на основі широкого застосування сучасних методів моделювання.

О. В. Надоша, в ряді опублікованих досліджень [6], стосовно впливу сталого розвитку на систему державного управління виявляє, що «...проблема сталого розвитку є достатньо новою соціально-економічною та політичною конструкцією, а тому в межах сучасних дослідницьких підходів не має належного розроблення, що тим самим обумовлює доцільність її методологічного обґрунтування в межах сучасної державно-управлінської науки». Учений акцентує увагу на двох основних аспектах розгляду цієї проблематики, зокрема: значній методологічній цінності аналізу сталого розвитку як окремого стану системи, здатної підтримувати стабільність своєї структури упродовж тривалого відрізка часу, а також стабільності функціонування самої системи державного управління, яка перебуває під впливом системи сталого розвитку [6].

М. М. Миколайчук в монографії «Фінансово-економічний механізм державного управління регіональним розвитком» акцентує увагу на тому, що «...в складних умовах боротьби за незалежність і цілісність держави Україні необхідно не тільки зупинити руйнування економіки але й створити умови для економічного зростання» [5]. Саме в економічному зростанні, яке може бути досягнуте при ефективному державному регулюванні всієї сукупності соціально-економічних процесів в суспільстві на основі створення двобічної системи взаємодії економічного та фінансового механізмів державного управління регіональним розвитком, полягає головне завдання державної влади в галузі забезпечення сталого розвитку країни. У низці досліджень вчений використовує специфічне поняття «бюджетний менеджмент», функціональним призначенням якого на регіональному рівні є забезпечення самодостатності регіону у фінансуванні сталого розвитку [5].

На сьогодні в контексті сталого розвитку суттєвою для досліджень є екологічна складова, особливостям якої присвячували свої праці: Б. Дж. Річардсон (B. J. Richardson), Ст. Вуд (St. Wood), З. В. Герасимчук, Ю. С. Горбань, Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, О. І. Драпиковський, І. М. Жолобчук, В. С. Міщенко, Ю. П. Тадеєв, В. П. Удовиченко, Ю. О. Чирва та інші.

Є. М. Борщук та В. С. Загорський в монографії «Системний аналіз концепції сталого розвитку» [3] зосереджують увагу на важливості застосування системного підходу до дослідження концептуальної сутності сталого розвитку. Окрім цього, в роботі «Екологічний аудит як інструмент управління еколого-економічною системою» Є.М. Борщук аналізує стан системи екологічного менеджменту еколого-економічними системами, а також визначає специфіку екологічного аудиту як інструменту управління еколого-економічної системи в контексті державного управління сталим розвитком. Окрему увагу приділено історичному аналізу розвитку самої концепції сталого розвитку.

Так, З. В. Герасимчук, у роботі «Наукові засади дослідження екологічної безпеки як фактора сталого розвитку», зазначає, що превалюючою науковою ідеєю при розробці теорії сталого розвитку регіону повинна стати ідея комплексного, системного підходу до вирішення проблем взаємоузгодження і збалансування соціальних, економічних та екологічних факторів розвитку регіону. На думку авторки, недостатня дослідженість даної проблеми обумовлена умовами економіко-політичної кризи в Україні, необхідністю наукового обґрунтування методології та практики регіональної політики сталого розвитку для оздоровлення навколишнього природного середовища [2].

Висновки. У підсумку, результати виконаного в роботі теоретичного аналізу сукупності наукових праць провідних українських та іноземних вчених, у тому числі й дисертаційних досліджень, монографій, наукових статей, пізнавально-аналітичних оглядів, що складають повноцінний науковий доробок в галузі сталого розвитку в Україні та в світі свідчать про те, що, дійсно, на теперішній час не можна оцінити стан наукової розробки проблеми державного регулювання сталого розвитку в нашій державі, як задовільний. Насамперед, це підтверджує той факт, що й досі не імplementовані до українського законодавства базові принципи сталого розвитку, визначені за конвенціями Ріо, відсутні (або нерезультативні) стратегії, концепції, проекти в галузі забезпечення стану сталого розвитку регіонів, територіальних громад, міст та держави в цілому. Окрім цього, бачимо, що більшість науковців звертає увагу на недосконалість саме теоретико-методологічної бази в галузі сталого розвитку, недостатню увагу державної влади та неефективність засад функціонування системи публічного адміністрування в місцевому самоврядуванні. З іншої сторони, такі результати теоретичного аналізу обґрунтовують високий рівень актуальності даної роботи, і визначають широкий спектр проблем в галузі державного регулювання сталого розвитку, які є ще недостатньо дослідженими та потребують відповідної уваги науковців.

Література.

1. Амосов О. Ю. Децентралізація влади в Україні: фінансові і політико-правові аспекти / О. Ю. Амосов, Г. В. Малінецька // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 2. – С. 129-134.
2. Герасимчук З. В. Наукові засади дослідження екологічної безпеки як фактора сталого розвитку / З. В. Герасимчук // Економіка України. – 2004. – № 2. – с. 124–133.

3. Загорський В. С. Системний аналіз концепції сталого розвитку [Текст] : монографія / В. С. Загорський, Є. М. Боршук ; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 253 с
4. Медоуз Донелла Х. Пределы роста / Донелла Х. Медоуз, Деннис Л. Медоуз, Й. Рэндерс, В. Беренс / Пер. с англ.; Предисл. Г. А. Ягодина. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 208 с.
5. Миколайчук М. М. Фінансово–економічний механізм забезпечення стійкого збалансованого розвитку регіону [Текст] : монографія / М. М. Миколайчук ; за наук. ред. І. В. Розпутенка ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2010. – 308 с.
6. Надоша О. В. Механізм оптимізації державного управління в умовах сталого розвитку: автореферат. канд. наук з держ. упр., спец.: 25.00.02 – механізми державного управління / Надоша О. В. – К. : Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2014. – 20 с.
7. Осауленко О. Г. Моделювання та управління сталим соціально–економічним розвитком: Дис. д-ра наук з держ. управління: 25.00.05 / Українська академія держ. управління при Президентові України. – К., 2002. – 404 с.
8. Malthus T.R. (1826). *An Essay on the Principle of Population*, Sixth Edition, App.I.6.

Rererences.

1. Amosov, O. U. and Malinetska, G. V. (2015), “Decentralization of power in Ukraine: financial and political-legal aspects”, *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 2, pp. 129–134.
2. Herasymchuk, Z. V. (2004), “Scientific principles of environmental safety research as a factor of sustainable development”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 2, pp. 124–133.
3. Zahorskyi, V. S. and Borshchuk, Ye. M. (2011), *Systemnyi analiz kontseptsii staloho rozvytku* [System analysis of the concept of sustainable development], LRIDU NADU, Lviv, Ukraine.
4. Medouz, D. H. Medouz, D. L., Renders, Y, Berens, V. (1991), “Predely rosta” [Limits of growth], MGU, Moscow, Russia.
5. Mykolaichuk, M. M. (2010), *Finansovo–ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia stiikoho zbalansovanoho rozvytku rehionu* [Financial and economic mechanism for ensuring sustainable balanced development of the region], NADU, Kyiv, Ukraine.
6. Nadosha, O. V. (2014), “Mechanism of optimization of public administration in conditions of sustainable development”, Ph.D. Thesis, Public administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
7. Osaulenko, O. G. (2002), “Modeling and management of sustainable socio-economic development”, Abstract of Ph.D. dissertation, Public Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
8. Malthus, T.R. (1826), *An Essay on the Principle of Population*, Pan Books, London, UK.

Стаття надійшла до редакції 15.03.2018 р.